

5. Крикун М. Кордони і повітовий поділ Брацлавського воєводства в XVI–XVIII століттях. *Крикун М. Брацлавське воєводство у XVI–XVIII століттях: Статті і матеріали*. Львів : Вид-о Укр. Катол. Ун-ту, 2008. С. 11–25.

6. Крикун М. Повітовий поділ Київського воєводства в останній третині XVI – XVIII столітті. *Крикун М. Воєводства Правобережної України у XVI–XVIII століттях*. Львів, 2012. С. 167–188.

7. Крикун М. Повітовий устрій Подільського воєводства в XV–XVI ст. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях*. Львів, 2011. С. 106–140.

8. Крикун М. Поширення польського адміністративно-територіального устрою на українських землях. *Крикун М. Подільське воєводство у XV–XVIII століттях*. Львів, 2011. С. 14–35.

9. Кулаковський П. Чернігово-Сіверщина у складі Речі Посполитої (1618–1648). Київ : Темпора, 2006. 496 с.

10. Szyszka J. Kształtowanie się podziałów terytorialnych Rusi Czerwonej na przykładzie ziemi lwowskiej. *Średniowiecze Polskie i Powszechnie*. 2011. T. 3(7). S. 120–140.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-311-1-11>

Осока О. В.,

кандидат мистецтвознавства, доцент,

в.о. професора кафедри концертмейстерства

Національної музичної академії України імені Петра Чайковського

СОНЕТ У МУЗИЦІ: СПРОБА ЖАНРОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Популярна сонетна форма з її багатомістовою історією міцно укорінена в інтелектуально-духовному культурному просторі. Порушуючи важливі філософські, естетичні та етичні питання, поетичне багатоголосся емоційно насиченого, щільного, високо контекстного жанру характеризується широкою ідейно-тематичною та образною палітрою. Певна любов сонетарів до звукового оформлення й семантики висловлювання у рамках чітко позначеною структури надає переваги та привертає увагу широкого кола визначних композиторів усього світу.

Серед об'ємного пласту української та європейської музики за останнє століття можливо виокремити ряд різножанрових спроб втілення сонетного поетичного слова (такі як IV частина Серенади

А. Шенберга на текст сонета Петрарки, ор. 24, «Вінок сонат»
С. Луньова, хорові доробки О. Залеського, М. Федоріва та ін.).

Суворі канонічність сонета і досконалість його форми (тезис-антитезис-синтез), викликає асоціації з аналогічними структурами в музиці – формою fugи та сонатним allegro. Таку спорідненість відчув В. Губаренко, якому вдалося у Камерній симфонії №3 «втїлити засобами музичного мистецтва драматургічну ідею сонета, побудувати симфонічний твір із прихованою поетичною програмою, переконливо довести, що пресований у сонеті час і сенс можуть бути без певних утрат музично розгорнуті лиш у вимірах великої форми» [1].

Але, найбільш поширеною формою літературно-музичного сонетотворення на сьогодні є романс. Цей жанр вокальної музики якнайкраще дозволяє продемонструвати вивільнення на музичному лоні особистих емоційних почуттів композитора, викликаних поезією (А. Жоліве, А. Дютїє, Б. Бріттен, Е. Корнгольд). Лірика, філософська поетика, настроєві пейзажні акварелі, маєстатичні образи – все підвладно романсу.

Складніше виявити структурну особливість, вірніше прояв жанрової концепції в побудові самої музичної композиції. Характер форми сонету, який втілює діалектичність буття в його інтенсивно-стислій драматургійності, не завжди знаходить музичний відгук у романсовій мініатюрі. Певна «згладженість» сонетного контрасту в деяких композиторських версіях здебільше апелює до простоти й природньої лаконічності засобів виразності (Ф. Надєненко, О. Вінокур, Н. Боева). Композиційно реалізуватися цей жанр може за допомогою куплетної або двочастинної і тричастинної форм, в яких автори музики дотримуються принципу відображення загального настрою вірша. В цих випадках метричні і структурні особливості поетичного сонету не проявляють себе, а романсова мініатюра лише відтворює логіку розгортання самої теми.

Послідовно аналізуючи «точки взаємодії» текстів сонетів на тлі музичної складової, у композиторських доробках простежується певні знахідки у напрямку структурної відповідності. За висловом Поля Валері «...сонет показує нам, що форма здатна породжувати ідеї, – парадокс, що здається, але й основний принцип» [3], який підтверджується 800-річною історією існування поетичного жанра. Цей принцип розповсюджується на формотворення у музиці. Ліричний жанр, як зона можливого поетично-музичного зближення, послідовно змінює композиційні межі у бік масштабування. Образна антонімічність потребує зростання ваги інструментальної партії, введення розвинених інструментальних епізодів, інколи з додаванням нових учасників ансамблю (М. Волинський, Карел Вік). Помітне

прагнення композиторів до розширення структурних рамок торкається не тільки розмірів романсу, але й глибини звучання, яке виростає до рівня симфонічних партитур (В. Барвінський, О. Безбородько). Здебільшого, у драматургії таких творів застосовується наскрізний тип розвитку.

Під впливом жанрової строфіки поезії змінюється часова та ритмічна організація музичного матеріалу. Композитори-сонетарі можуть використовувати метрику та тональні кольори у відповідності до поетичної структури, або порушувати цю відповідність, «розриваючи» катрени, терцини, двовірші за своїм мистецьким задумом, додавати музичні повторення поетичної фрази або «сонетного замка» (В. Губаренко, В. Антонюк, О. Яковчук).

Тож, досконалість та самодостатність розглянутого жанрового канону вимагає особливого художнього бачення як від поета, так і композитора. А теоретичні розвідки в цьому напрямку мають доповнити загальну мистецьку картину поетичної риторики у музиці.

Список використаних джерел:

1. Драч Ірина Композитор Віталій Губаренко. Аспекти вияву творчої індивідуальності. Харків: «Акта», 2021. 362 с. URL: <file:///C:/Users/Dell/Downloads/Драч%20Ірина%20Композитор%20Віталій%20Губаренко.pdf> (дата звернення: 08.04.2023).
2. Лунев Святослав Музыкальное сочинение как метод исследования. URL: <https://www.lunyov.com/wp-content/uploads/2018/10/С.Лунёв-Опыт-самопознания.pdf> (дата звернення: 08.04.2023).
3. Поль Валери Эстетическая бесконечность. Эссе. URL: <https://knizhnik.org/pol-valeri/esteticheskaja-beskonechnost/3> (дата звернення: 08.04.2023).
4. Marianne Van Remoortel *Lives of the Sonnet, 1787–1895: Genre, Gender and Criticism (Nineteenth Century)*. 2011. 1st Edition. 216 p.
5. Osoka Olena «Sonnet poems in Ukrainian vocal-instrumental music». «*Grail of Science*» №10. Vinnitsa, UKR – Vienna, AUT : 2021. P. 632–633.